

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı

Sayı: 14183
Tarih: 06-09-2021

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Eğitimde Fırsat Eşitliğine Dair Kanun Teklifim gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.
Gereğini saygılarımla arz ederim.6/9/2021

Abdullah Koç

Av. Abdullah Koç
HDP Ağrı Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI		
Tali Komisyon	<i>- Anayasa</i> <i>- Kadın Haklarını İnceleme</i> <i>- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği</i>	
Esas Komisyon	<i>Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor</i>	
Tarih :	01 Ekim 2021	Esas No: 2/3800

TBMM KANUNLAR VE KARARLAR BSK. LİGİ
06 Eylül 2021
Numara:

TBMM GENEL BAŞKANLIK
06 Eylül 2021
871793

GENEL GEREKÇE

Dünya genelinde birçok dil yok olma tehlikesi ile karşı karşıya. Birleşmiş Milletler (BM) Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) bu tehlikenin bilincinde olarak dünyada dilsel farkındalık yaratmak ve çok dilliliği teşvik etmek amacıyla 2000'de 21 Şubat'ı Dünya Anadil Günü olarak ilan etti. BM verilerine göre dünya üzerinde 7 binden fazla dil konuşuluyor. UNESCO Dünya Tehlike Altındaki Diller Atlas'ında ise bu dillerden 2 bin 474 tanesinin yok olma tehlikesi altında olduğu belirtiliyor. Peki dilsel çeşitliliğin fazla olduğu Türkiye'de veriler nasıl? UNESCO'nun aynı raporuna göre Türkiye'de yok olmuş ya da yok olma tehlikesi altında olan dil sayısı 18'dir. Türkiye'de konuşulan diller üzerine çalışmalar yürüten Ethnologue'nin Türkiye raporuna göre ise Türkiye'de Türkçe dahil 36 dil konuşuluyor.

Türkiye'de bu kadar çok dil konuşulmasına rağmen eğitim dili ağırlıklı olarak Türkçe. Eğitim-Sen'in son açıkladığı rapora göre ise Türkiye'nin yüzde 17'sinin anadili Türkçe değil. Bu da Türkiye'de her çocuğun anadilde eğitim hakkına ulaşamaması anlamına geliyor. Oysa anadilde eğitim Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre bir hak. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30'uncu maddesinde "Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz" ifadeleri yer alıyor. Bu çerçevede başta Kürtçe ve lehçeleri olmak üzere anadilde eğitim talebi olan ve bu ülkede yaşayan bütün halkların ve kültürlerin taleplerinin karşılanması gerekmektedir.

1921 Anayasası'nın 11. Maddesine göre: "Vilayet mahalli işlerde manevi şahsiyete ve özerkliğe sahiptir. Dış ve iç siyaset, şer'i, adli ve askeri işler, uluslararası iktisadi ilişkiler ve hükümetin genel vergileri ile birden fazla vilayeti ilgilendiren hususlar istisna olmak üzere Büyük Millet Meclisi tarafından konacak kanunlar gereğince vakıflar, medreseler, eğitim, sağlık, iktisat, tarım, bayındırlık ve sosyal yardım işlerinin düzenlenmesi ve idaresi vilayet şûralarının yetkisi içindedir." Söz konusu maddede çerçevesi çizilen yetki ve hususların mülki amirlere ve yerel yönetimlere devri ile eğitim vb. temel hizmetlerin toplumsal farklılıklar ve dilsel zenginlikler dikkate alınarak farklı dil ve kültürlerin de kendi varlıklarını sürdürebilmeleri ve bu dil ve kültürlerde (örn. Kürtçe ve lehçeleri, Ermenice, Arapça, Süryanice, Rumca, Lazca, Çerkezce vb.) dillerde de eğitim hizmetinin kamu tarafından ücretsiz karşılanması elzemdir.

Fırsat eşitliği kavramı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, istihdam gibi daha çok toplumsal talep ve beklentilerle şekillenen alanlara herkesin hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit bir biçimde girebilmesini ifade etmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi çıktıları itibarıyla, gelir, istihdam gibi birçok alanda bireyin durumunda değişikliklere yol açabileceğinden diğerlerinden çok daha önemlidir. Hızlı nüfus artışı, bölgeler arası derin yapısal farklılıkların oluşu mücadeleyi güçleştirmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğinin tam olarak sağlanabilmesi gelir dağılımı mülahazaları, istihdam sorunları, bölgeler arası farklılıklar gibi çok temel sorunların çözümüne de katkı sunacaktır.

Eğitim hakkının uluslararası niteliği Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde; "çocuğun, en azından ilköğretim düzeyinde parasız ve zorunlu olması gereken bir eğitime hakkı vardır" şeklinde ifade edilmiştir. Diğer taraftan çocuğun genel kültürüne katkıda bulunan ve kendisine fırsat eşitliği içinde, yeteneklerini, kişisel düşünme yetisini, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirme ve toplumun yararlı bir üyesi olma olanağı veren eğitim hakkına sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Yine aynı bildirmede devletler; "orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederek tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar. Diğer taraftan gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar. Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretime yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir

hale getirirler ifadeleri yer almaktadır. Diğer taraftan Unesco Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi'nde eğitim hakkı; "Bu sözleşmeye taraf olan devletler ayrıca, ulusal koşullara ve geleneklere uyarlanmış yöntemlerle, öğretim konusunda fırsat ve olanak eşitliğini geliştirmeyi amaçlayan ulusal bir politika oluşturma, geliştirme ve uygulamayı, bu bağlamda ilköğretimi zorunlu ve parasız kılmayı ve bu fırsattan herkesin yararlanmasını sağlamayı üstlenir" şeklinde açıklanmıştır. Aynı şekilde Avrupa Konseyi Ekonomik ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde de benzer görüşler yer almaktadır. Bu anlamda sözleşmede; "Bu sözleşmeye taraf olan devletler, ilköğretimin zorunlu ve herkes için parasız olarak erişebilir olması gerektiğini tanırlar" ifadesi yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde temel eğitimin fırsat ve olanak eşitliği içinde sağlanması gereken bir insan hakkı olduğu vurgulanarak; "Taraf devletler çocuğun eğitim hakkını tanırlar ve özellikle bu hakkın fırsat eşitliği ilkelerine uygun kullanımını sağlamak amacıyla gerekli önlemleri almayı üstlenirler" denilmektedir. Yukarıda özetlenen uluslararası metinlerde de görüldüğü gibi, uluslararası anlaşmalara taraf olan ülkeler, özellikle zorunlu temel eğitimi, herkesin fırsat eşitliği içinde erişebileceği bir insan hakkı olarak sunmakla yükümlü sayılmaktadır. Ulusal hukukta eğitim hakkı, bağlayıcı niteliği olan; Anayasa ve yasalar ile sağlanmaya çalışılırken, aynı zamanda bağlayıcı niteliği olmayan; kalkınma planları, milli eğitim şuraları ve hükümet programları ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Toplumun yapı taşı olan bireyin yaşam koşullarını belirleyen etmenlerin başında eğitim gelmektedir. Nitelikli ve adil bir eğitim ise toplumsal bilincin artmasına, sosyal refahın yükselmesine, sağlıklı toplumsal yaşamın oluşmasına ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bireysel gelişim sürecinde, içinde yaşanılan kültür ve toplumun genel bilgi ve beceri düzeyleri de etki etmektedir. O halde verilen eğitimle bireylerin gelişim potansiyelleri artırılmaya çalışılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda eğitim sisteminin, tüm bireylerin başarıyı ve gelecek fırsatını yakalayacak şekilde ve adilce düzenlenmesi gerekmektedir. Bireyler doğuştan eşittirler, ancak pek çok nedenden dolayı eşitsizlik içinde yaşamak zorunda kalırlar.

Söz konusu eşitsizlikler ailelerin sosyo-ekonomik durumundan, eğitim seviyelerinden, beden ve anlak (zekâ) yetilerinden veya yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerin farklılığından kaynaklanabilir. Bu eşitsizlikler "Eğitimde Fırsat Eşitliği" verilerek büyük oranda aşılabılır.

E. Durkheim'in ideolojik aygıt tanımlamasında vücut bulan ve toplumsallaşmayı besleyen ideal eğitim, günümüzde küresel ekonominin taleplerini karşılama, yönetsel erkin ideoloji tabanına zemin hazırlama amacı ya da eğitsel alana yönelik bilimsel kanal ve araçların kullanılamaması nedeniyle rekabetçilik temelinde üstelik bilimsel ve sosyal bağlamda yetersiz politikalarla reforme edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda toplumsal adalet, özgürlük ve fırsat eşitliği gibi fonksiyonlar göz ardı edilmektedir. Anayasa'da devlet tarafından "tam kamusal mal" hizmeti olarak yürütülmesi zorunlu tutulan eğitim hizmeti, "yarı kamusal mal" niteliğinde sunulmaktadır. Bu nedenle kamusal mal olan eğitim zorunlu temel eğitim olmaktan çıkmaktadır. Eğitsel alandaki "sözde eşitlikçi" söylemler ise piyasada olduğu gibi kamusal alanda rekabetçi, seçkinci bir diğer anlamda meritokrasi yapılanmalarını mümkün kılmaktadır. Eşitliğin adaleti sağladığı düşüncesi havada kalmakta ve eşitlik, adalet gibi kavramların semantik açılımları toplumdan topluma dahi farklılık kazanmaktadır. Semantik kökenler farklılaştırılarak, sözde eşitlikçilik anlayışının meşruiyeti güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu eğitim olduğunda, sıkça dile getirilen eğitimde fırsat eşitliği söyleminin yanı sıra adalet de kapsanmalıdır. Ancak eşitliğin adaleti sağladığı önermesi yerine adalet için eşitlik yani bireysel farklılık (örn. öğrenme yetisi) ve dezavantajlılar için pozitif ayrımcılık düşüncesi, adaletin sağlanması bakımından daha geçerli bir savdır. Bu noktada eğitimde fırsat eşitliğinin, eşitlik ve adalet bağlamında ele alınması gerekmektedir.

EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNE DAİR KANUN TEKLİFİ

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, eğitim ve öğrenim hakkından yararlanmaları önünde engeller bulunan kişilerle ilgili gerekli tedbirlerin, milli eğitim sisteminin herkese eşit fırsatlar sunması ilkesiyle uyumlu bir şekilde alınmasını sağlamaktır.

Tanımlar

MADDE 2- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Eşit Eğitim: Eğitime erişimin ve eğitim sisteminin sunduğu fırsatlardan yararlanmanın herkes için adil ve makul bir şekilde gerçekleşmesini,

b) Kapsayıcı Eğitim: Herkesin eğitim hakkından yararlanabilmesi için, eğitim sisteminin sunduğu olanakların farklılıklara saygı duyarak ve ayrımcılığı ortadan kaldırarak artırılmasını,

c) Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını ifade eder.

Risk altındaki gruplar

MADDE 3- (1) Bakanlık, eğitimin eşit ve kapsayıcı bir şekilde gerçekleşmesine engel oluşturan cinsiyet, yoksulluk, ikamet yeri, dil yeterliliği gibi unsurlardan en çok etkilenen grupların maddi ve manevi varlıklarının eğitim yönünden gelişmesi için gerekli tedbirleri alır.

(2) Bakanlık; engelli çocukların, yoksul ailelerin çocuklarının, kırsal bölgelerde bulunan okullarda öğrenim görenlerin, yıl içerisinde ikamet ettikleri bölgelerin dışına süreli olarak çalışmak için giden mevsimlik işçi ailelerin çocuklarının, ailesi Türkçe bilmeyen çocukların, göçmen veya sığınmacı olarak Türkiye’de bulunan ailelerin çocuklarının, Kürtçe ve lehçeleri, Ermenice, Arapça, Süryanice, Rumca, Lazca, Çerkezce vb. dillerin, eğitim ve öğrenim hakkına erişimlerini engelleyen koşulların ortadan kaldırılması için özel önlemleri almakla yükümlüdür.

(3) Bu madde kapsamında alınan tedbirler;

a) Okulu bırakan ya da bırakma riski olan çocukların tespiti ile bu çocukların okula düzenli devamı ve örgün eğitimi tamamlaması,

b) Engelli çocukların diğer çocuklarla birlikte öğrenim görmeleri,

c) Müfredatın insan hakları, demokrasi, sosyal adalet, çok kültürlü toplum, hoşgörü, karşılıklı saygı ve çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin hususlara daha fazla yer vermesi, öğretmenler için düzenlenecek eğitimlerde bu değerlerle ilgili konulara ağırlık verilmesi,

d) Toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimin bütün aşamalarında sağlanması,

e) Kırsal bölgelerde yaşayan çocukların okul öncesi eğitime erişimi için yürütülecek faaliyetleri içerir.

(4) Bakanlık, bu Kanun kapsamında alınan tedbirler ve yürütülen faaliyetlerin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerine ilgili vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların ve diğer sivil toplum kuruluşlarının etkin katılımını gözetir.

Yönetmelik

MADDE 4- (1) Bu Kanun kapsamında alınacak tedbirler ile yürütülecek faaliyetlere ilişkin usul ve esaslar, bu Kanunun yayımı tarihini izleyen üç ay içerisinde Bakanlıkça çıkartılacak yönetmelikle düzenlenir.

Yürürlük

MADDE 5- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 6- (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.